

Urška Šoštar

Otroške bralne izkušnje današnjih starostnikov

POVZETEK

Valvasorjeva knjižnica Krško kot splošna knjižnica izvaja tudi dejavnosti in storitve, prilagojene institucionalizirani skupini starostnikov v Domu starejših občanov Krško, z namenom prispevati k aktivnemu staranju stanovalcev. V letu 2018, evropskem letu kulturne dediščine, je izvedla delavnico »Tako se pletejo besede«, ki je temeljila na biblioedukaciji in intervjujih s stanovalci na temo branja v otroštvu. Dostopanje do čtiva v mladosti današnjih starostnikov je v določeni meri pogojevala finančna stabilnost družine, vendar finančna preskrbljenost in socialni status družine nista bila pogoj za gojenje pozitivne bralne kulture. Negativne otroške bralne izkušnje niso negativno vplivale na razvoj bralne kulture v odrasli dobi posameznika, temveč so še okrepile željo po kvalitetnem druženju s knjigo in privzgojitvi te želje svojim potomcem. Analiza delavnice je potrdila pozitiven prispevek knjižnice pri aktivnem staranju v različnih vidikih, saj je uspešno povezala praznovanje evropskega leta kulturne dediščine, knjigo, branje, spominjanje in pripovedovanje. Utrdila je odnose in medsebojno poznavanje vseh udeležencev, popestrila sodelujočim življenje v domu, pozitivno vplivala na njihovo komunikacijo, prispevala k izboljšanju samopodobe in k osebni rasti.

Ključne besede: biblioedukacija, branje v otroštvu, spominjanje, starostniki, evropsko leto kulturne dediščine

AVTORICA

Urška Šoštar je univerzitetna diplomirana zgodovinarica in bibliotekarka. Zaposlena je v Valvasorjevi knjižnici Krško na delovnem mestu bibliotekarja. Od leta 2011 sodeluje z Domom starejših občanov Krško, kjer vodi projekte, vezane na branje in knjigo. V knjižnici opravlja poleg rednih del v izposoji in dela informatorja predvsem domoznansko delo, izvaja strokovno mentorstvo in koordinira razstavno dejavnost v osrednji knjižnici.

ABSTRACT

Older persons' reading experiences from childhood

Valvasorjeva knjižnica Krško as a public library provides activities and services for institutionalized group of older persons in local retirement home with the purpose of contributing to active (healthy) ageing of residents. In 2018, The European Year of Cultural Heritage, the library performed a project *Tako se pletejo besede*, which was based on biblioeducation and interviews with residents about reading in childhood. The access to reading materials in childhood of today's older people was determined by a family financial stability, but positive reading culture

was not affected by the financial or social status. Negative childhood reading experiences had no negative influence on the development of the reading culture in adult stage of today's older people, on the contrary, they strengthen a wish for more high-quality reading experience for them and their children. The analysis of the project confirmed a positive contribution of library to healthy ageing in many forms. With a successful connection of The European Year of Cultural Heritage, books, reading, reminiscing and storytelling project consolidated to mutual relationships, made older people's everyday life more colourful and had a positive influence on communication, self-esteem and personal growth of residents.

Key words: biblioeducation, reading in childhood, reminiscing, elders, The European Year of Cultural Heritage

AUTHOR

Urška Šoštar has finished study of library and information science, book studies and history at Faculty of Arts (University of Ljubljana). She works as librarian in public library Valvasorjeva knjižnica Krško at loan service, as reference librarian, in home studies department, is mentor to students of library and information studies at working practice and coordinates exhibitions in the central library.

1 GERONTOLOŠKA, OSEBNOSTNA IN SOCIALNA VREDNOST BIBLIOSVETOVANJA

Bibliosvetovanje ali biblioedukacija je metoda uporabe literature in/ali kreativnega pisanja za doseganje kvalitativnih sprememb na čustvenem, vedenjskem, kognitivnem in/ali socialnem področju življenja (Zabukovec, 2007: 67). V širšem pomenu predstavlja osnovno metodo vsega izobraževanja, ki temelji na učenju iz knjig, v ožjem pomenu besede pa se uporablja kot »skupinska metoda za intenzivno osebno rast članov, za učenje bralne in pogovorne kulture ter za učenje sožitja« (Ramovš, 2015: 15). V praksi obsega prebiranje ustrezne literature in pogovor ter pisanje ob prebranem, pri čemer zahteva oz. vključuje refleksijo prebranega v lastno življenje. Za razliko od biblioterapije, ki se uporablja pri procesih zdravljenja v kliničnem okolju oz. pri skupinski socialni terapiji, je biblioedukacija primerna metoda za poglobljeno delo z bralci v nekliničnem okolju. Kot metoda preventivne krepitve duševnega, socialnega in duhovnega zdravja mora biti izvedena ob ustreznem času, saj bo zdravilna moč besede prišla do izraza, »če bo oseba, ki je za to besedilo odprta, prišla v stik z njim v primernih trenutkih« (Lukas, 2015: 29). Bistvo bibliosvetovanja je, da se pri sodelujočih, ob individualnih srečanjih ali v okviru bralnih skupin, »ob branju in pogovoru nekaj premakne, da je okorelost premagana« (Lukas, 2015: 30). Pri biblioedukaciji ustrezna literatura, kakor »izviri, ki napajajo s smislom«, nagovori bralce in jim postreže s podukom in obljubo, torej jim daje priložnost

črpati moč iz literature (Lukas, 2015: 29). Kakor navaja Zabukovec (2007: 66–67) »vsaka izkušnja kvalitetnega branja pomeni za bralca potencialno spremembo v razmišljanju in dojemanju sveta«.

Po mnenju Ramovša (1999: 40) je pri skupinskem delu uporaba biblioedukacije kot posebne dejavnosti za doseganje ciljev skupine povsem logična. Kajti ob prebranjem ustreznem besedilu so članom skupine »njihova spoznanja, doživetja in lastni utrinki kristalizacijsko jedro za dober pogovor in spodbudno vzdušje v skupini, pa tudi za odločitve o pomembnih aktivnostih.«

Knjižnice, zavedajoč se svojega poslanstva in odgovornosti, torej možnosti in obveznosti, ki jim jih omogoča in predpisuje zakonodaja, da predvsem lahko in hkrati tudi morajo prispevati k dvigu bralne kulture in kakovosti življenjskega sloga starejših prebivalcev, tudi institucionaliziranih skupin, uvrščajo v svoje programe storitve in dejavnosti, namenjene in prilagojene starejši populaciji. Pogosta oblika sodelovanja knjižnic s starejšimi institucionaliziranimi bralci so bralno-pogovorna druženja oz. t. i. bralne skupine, ki vključujejo oz. temeljijo na biblioedukaciji. V prvi vrsti je cilj tovrstnih druženj ustreči željam stanovalcev po druženju s knjigo in knjižnico, da bi si s knjigami in pogovori obogatili vsakdan, se nasmejali, obnovili pozabljeno znanje, se naučili kaj novega. Skozi vodeno branje knjižnice spodbujajo in ohranjajo bralno aktivnost starostnikov, jim omogočajo spoznavanje in obnavljanje poznavanja sveta literature, jih seznanjajo s knjižnimi novostmi in z dogajanjem na literarnem področju, spodbujajo kritično razmišljanje o prebranih delih, spodbujajo zanimanje. Poglobljen pogled na dejavnost izpostavlja sekundarno poslanstvo knjižnice, pri čemer izstopa vloga knjižnice pri socializaciji stanovalcev, ustvarjanje okoliščin in priložnosti za zadovoljevanje potrebe starostnikov po prenosu izkušenj, znanj in spoznanj ter ugoden psihološki vpliv, ki ima posledice tudi v ugodnem zdravstvenem počutju. Če izhajamo iz trditve »komuniciranje je zdravljenje« (Ule, 2003: 129), druženje in pogovor ob knjigah »zbližuje, povezuje in zdravi – ne le dolgočasje in osamljenost, temveč tudi medsebojne odnose in številne bolezni« (Košir, 2003: 67). Skozi druženje s knjigo se spodbuja miselna aktivnost pri starostnikih. Branje namreč po raziskavah postaja »promotor zdravja«, saj izboljšuje umske sposobnosti, pomaga lajšati stres in je zdravilo za depresijo (Furedi, 2017: 21–22). Cilj knjižnic je skozi bralna druženja prispevati k večji ozaveščenosti starostnikov, omogočati stik z zunanjim svetom, prispevati k druženju in življenju v sožitju, omogočati medgeneracijsko sodelovanje, prispevati k dvigu oz. izboljšanju življenjskega sloga, prispevati k osebn(ostn)i rasti in dvigu samozavesti skozi vzpostavitev zaupanja in spoštovanja znotraj bralne skupine, kajti »da je pogovor odprt in iskren, kar je predpogoj kakovostnega dialoga, moramo drug drugemu zaupati, se počutiti varne in sprejete« (Košir, 2003: 69). Združujoč vse opisano je skupni cilj knjižnic pri delu z institucionaliziranimi skupinami starejših pripomoči h kakovostnejšemu staranju v čim širšem pogledu (Šoštar, 2018 b: 31–34).

Biblioedukacija lahko vključuje (kreativno) pisanje. Tudi v tem oziru je zelo priporočljiva metoda pri delu s starejšimi, kajti kreativno pisanje je močna izrazna možnost v starosti (Ramovš, K., 2017: 48). Poleg tega je kreativno izražanje potreba in vrednota in kot taka sama po sebi učinkuje »zdravilno« (Ramovš, K., 2017: 46) oz. ima lahko pozitivne učinke na duševno in fiziološko zdravje (Tamura-Lis, 2017: 153; Sierpina, 2004). Zgodbe lahko namreč kakor slike, risbe »pripovedujejo o dostojanstvu in kreativnosti, predvsem pa o življenju, v katerem se menjajo različna čustva« (Ramovš, K., 2017: 48), navsezadnje pa je »v vsakem starejšem človeku veliko kreativnosti in je posledično v njem vsaj nekaj umetnika« (Ramovš, K., 2017: 45). Osebno zapisovanje doživljanja, spoznanj, izkušenj in zunanjega dogajanja ima osebni in zgodovinsko-kulturni pomen (Ramovš, 2015: 9).

Pri pogovoru s starejšimi je pomembna spretnost izvabiti iz njih zgodbe, ki jih zanimajo in bogatijo medsebojne odnose (Ramovš, K., 2017: 48). Zadovoljstvo starostnikov pri pripovedovanju je v veliki meri odvisno od odziva – števila poslušalcev, bralcev in njihovih povratnih informacij (Ramovš, K., 2017: 48). Tu je torej bistvena socialna dimenzija, stik z občinstvom, saj je s tem podprta potreba starostnikov po predajanju izkušenj in spoznanj mlajšim generacijam.

2 SPOMINJANJE IN PRIPOVEDOVANJE O(B) KNJIGI

Valvasorjeva knjižnica Krško je z zavestjo, da lahko prispeva h kvaliteti življenja starostnikov v institucionalnem varstvu in z željo ugoditi hrepenenju stanovalcev po druženju s knjigo in knjižnico, začela aktivneje sodelovati z Domom starejših občanov Krško in osnovala bralno-pogovorna druženja »Knjižne zmenkarije«, ki jih skozi leta nadgrajuje in dodaja druge oblike aktivnosti. Dejstvo, da institucionalizirani bralci niso samo oslabei starostniki, ampak tudi aktivni starejši stanovalci, ki se za življenje v domu ne odločijo zaradi zdravstvene oslabelosti temveč tudi iz razlogov osamljenosti, večje varnosti, lažje dostopnosti ter možnosti aktivnega sodelovanja v dejavnostih vseživljenjskega izobraževanja (Macuh, 2017: 151) ter želja po preseganju bralno-pogovornih druženj z vključitvijo starostnikov k aktivnejšemu sodelovanju, sta predstavljali izhodišče za osnivanje delavnice »Tako se pletejo besede«. Prvotno je bila zasnovana kot delavnica kreativnega pisanja, v okviru katere naj bi se stanovalci preizkusili v literarnem ustvarjanju in zapisovanju spominov. Namen delavnice je bil sprva ponuditi stanovalcem način in pomoč pri izražanju čustev, skozi delavnico doseči sprostitve, umirjenost, gojiti druženje, poglobiti medsebojno spoznavanje ter posredno tudi pridobivati informacije o življenju in navadah posameznikov. Slabši odziv na delavnico, ki je bil posledica različnih dejavnikov (literarno ustvarjanje je večini stanovalcev tuje in nalogo vidijo kot prezahtevno, slabši vid ter že težja koordinacija gibov otežujeta pisanje, nezainteresiranost, nekateri v literarnem ustvarjanju vidijo

preveliko poseganje v zasebnost oz. osebnost), je zahteval spremembe pri naslednji izvedbi delavnice: delo je bilo zasnovano kot raziskovalno delo moderatorke, osnovano na biblioedukaciji kot metodi dela, pri čemer je zapisovanje spominov, to je pridobivanje podatkov za raziskavo, prevzela moderatorka projekta. S to odločitvijo se je kreativnost stanovalcev omejila na področje pripovedovanja. Temo za raziskavo je ponudilo leto 2018 kot evropsko leto kulturne dediščine. Delavnica je temeljila na pogovorih o temeljni nosilki kulturne dediščine, knjigi, natančneje knjigi v otroštvu, in je tako združila nepogrešljive elemente (kulturne) dediščine v več ozirih: knjigo, branje in spomine. Raziskava se je osredotočila na bralne spomine iz mladosti, prva srečanja s knjigo, prve prebrane zgodbe, odnos do branja v družini ali povedano drugače, »kristalizacijsko jedro« (Ramovš, 1999: 40) za pogovor so predstavljali spomini na branje v otroštvu, ki so se budili ob branju literarne zgodbe. Vloga branja v življenju današnjih starostnikov nikakor ni zanemarljiva, saj kakor ugotavlja Merše (2018: 58) je branje ena izmed aktivnosti, ki je držala današnje starostnike pokonci v težkih časih.

Namen delavnice:

- spoznati oz. dobiti vpogled v otroške bralne izkušnje današnjih starostnikov,
- spoznati okoliščine, ki so vplivale na oblikovanje bralnih navad in bralne kulture v otroštvu današnjih starostnikov,
- aktivno sodelovati pri obeleženju evropskega leta kulturne dediščine 2018,
- ustvariti izdelek, ki bo pričal o uspešnem sodelovanju,
- druženje in aktivno preživljanje časa v domu,
- zadovoljevanje temeljne potrebe starostnikov po prenosu znanja oz. izkušenj,
- medgeneracijsko sodelovanje,
- socializacija in utrjevanje medčloveških odnosov (poznanstva in prijateljstva, razumevanje drugih stanovalcev, tudi odnos stanovalci – moderator),
- sodelovanje s strokovnimi sodelavci v domu, knjižnici in zunanjimi sodelavci,
- prispevati k osebni rasti,
- ohranjati oz. spodbujati občutek ponosa in dostojanstva,
- spodbujati spominjanje, pregled življenja in pripovedovanje,
- povečati samozavedanje in zavedanje drugih,
- skozi spominjanje obujati prijetne spomine, ki izboljšujejo kvaliteto življenja,
- izboljšanje komunikacije.

Potek delavnice:

Osnovno izhodišče za pogovor je predstavljala kratka zgodba Marka Kravosa *Knjiga*, v kateri je predstavljeno osebno doživljanje knjig in branja v otroštvu. Izhodišče za pogovor so predstavljale teme:

- knjiga kot dar za praznike ali ob obiskih (*»Knjigo dobimo, vsak svojo, otroci ob rojstnem dnevu, za Miklavža ali ob božičih. Ne spominjam se, da bi nam katero od njih prinesel kak odrasel obisk [...]«* (Kravos: 18)),
- rokovanje s knjigami (*»Po knjigah lahko listam samo, ko je kdo od staršev zraven, na straži [...] v glavi mi tiči zapoved, da je knjiga svetinja in da si moram prej umiti roke – z žajfo! – potem šele jo mama vzame z omare in lahko listam po njej.«* (Kravos: 18)),
- branje in knjiga kot nagrada (*»Za nagrado, ko smo pridni, ali če me hočejo pripraviti do tega, da bi kaj pojedel, takrat sede mama med nas in nam bere.«* (Kravos: 18)),
- navajanje raznovrstnosti čtiva (*»Pravzaprav niso samo knjige: ob večerih prebira [...] iz časopisa podlistek [...]. Tudi risbe so med besedilom.«* (Kravos: 18)).

Branje zgodbe je prebudilo pri sodelujočih tudi druge spomine, vezane na knjigo v otroštvu.

Skupnemu branju literarne zgodbe na bralnem srečanju so sledili intervjuji z zainteresiranimi stanovalci na podlagi vnaprej zasnovanega vprašalnika. Sodelovalo je devet posameznikov, starih od 61 do 89 let, ki so tudi sicer aktivni udeleženci bralno-pogovornih srečanj. Večji del intervjujev je potekal znotraj skupine, le posamezni so bili opravljeni individualno. V intervjujih je bil poudarek na pridobivanju podatkov o okoliščinah, izkušnjah, zgodbah, anekdotah, saj te pripovedujejo in prikazujejo realno plat življenja, in manj na pridobivanju naslovov knjig in časopisov, ki so jih brali v otroštvu. Zastavljena vprašanja so se dotikala bralnih navad staršev in njihovega (ne)razumevanja, (ne)odobravanja oz. (ne)spodbujanja branja pri otrocih, bralnih vzorov, ki so jih deležni znotraj družine, načinov dostopanja do čtiva, rokovanja s knjigami itd.

Pri tovrstni komunikaciji s starostniki so prišli v ospredje elementi terapevtske komunikacije, ki zahteva pozorno poslušanje, 100 % prisotnost oz. predanost trenutku, nepristransko obnašanje, sprotno pojasnjevanje, zastavljanje odprtih vprašanj, spoštovanje in upoštevanje avtonomnosti in aktivne udeležbe sogovornika, opazovanje neverbalne komunikacije sogovornika (Tamura-Lis, 2017: 153) in izrekanje pozitivnih potrditev (Sierpina, 2004).

Na podlagi zvočnih posnetkov so bili s strani moderatorja oblikovani literarni oz. spominski zapisi. Sledilo je fotografiranje sodelujočih starostnikov med bralno-pogovornim druženjem. Nastala besedila in fotografije so predstavljale osnovo za nastanek brošure *»Moje mladostno bralno doživetje«*, ki so jo prejeli vsi sodelujoči v delavnici in drugi posamezniki.

Raziskovalne hipoteze:

- oblikovanje bralnih navad in začetni razvoj bralne kulture v otroštvu današnjih starostnikov je pogojevala finančna preskrbljenost družin,

- višji nivo bralne kulture je bil prisoten pri družinah v mestnem okolju za razliko od družin v podeželskem okolju, kjer je bila naklonjenost branju zaradi dela na kmetiji nižja,
- negativne bralne izkušnje in nenaklonjenost staršev branju niso vplivale na pozitiven odnos do branja v odrasli dobi,
- oteženo dostopanje do knjig in branja v otroštvu je okrepilo željo po omogočanju pozitivne bralne izkušnje v otroštvu lastnih otrok in vnukov.

3 ANALIZA DELAVNICE IN SPOZNANJA

Zabeležene zgodbe so individualni svetovi preteklosti posameznikov, kljub temu lahko v njih opazamo vzporednice in podobnosti.

V otroštvu so bili posamezni stanovalci deležni skromnih bralnih izkušenj in vzorov v družini, kakor je bilo skromno njihovo otroštvo, ki je bilo zaznamovano z revščino in delom, kajti *»starši so delo vedno postavljali na prvo mesto«* (M. Kučič) ali kot pripoveduje L. Kramžar je morala mama *»sama vzgajati in preskrbeti devet otrok. Takšne razmere so otroke prikrajšale za marsikaj, tudi za knjige in branje, zahtevale pa pomoč pri delu na njivi, v hiši, pri pripravi drv itd.«* A. Fric je rada *»brala, vendar ji je primanjkovalo primernega čtiva, saj v družini, tudi zaradi pomanjkanja, niso pogosto kupovali knjig. Starši so podpirali oz. spodbujali branje, vendar je čas za branje nastopil šele po opravljenem delu.«*

Možnost branja je bila pogosto pogojena z naravno svetlobo, *»saj je bilo branje obravnavano kot neobvezno opravilo in zaradi česar niso smeli trošiti petroleja«* (A. Kramžar) oz. se je *»oče vedno jezil, ker je za branje trošila dragoceni petrolej«* (J. Šinkovec).

Revščina in delo na kmetiji vendarle nista povsod omejevala razvoja bralnih navad, kajti M. Pleterski *»pojasni, da starši niso bili premožni in si niso mogli privoščiti nakupa knjig. Pa vendar [...] so imeli kljub vsemu razumevanje za branje in učenje [...] tako je niso nikoli silili k delu ali ji prepovedovali učenje in branja«*.

Na drugi strani so v pripovedovanjih oživali prijetni in topli spomini na prve bralne izkušnje v družinskem krogu. *»V svet knjig jo je po najlepši poti - z zgledom, popeljal njen oče [...] predal ji je željo po druženju s knjigami, ji branje prikazal kot posvečeno opravilo in jo naučil ceniti lepoto trenutkov ob knjigi«*, pripoveduje D. Namestnik.

Starši in stari starši, ki so gojili spoštovanje do branja in knjig, so svojim potomcem privzgojili spoštljiv odnos do knjig. *»[...] ded je do knjig gojil posebno spoštljiv odnos. Skrbno jih je čuval in zaklepal v posebno skrinjo, kjer so bile varno shranjene in nedostopne nepazljivim otroškim rokam. Le z njegovim dovoljenjem so lahko uporabljali njegove knjige.«* (J. Šinkovec) in *»Oče pa ni ljubil le zgodb in znanja, ki ga prinašajo knjige, temveč tudi knjige kot predmete, skrinje znanja.*

Zato je zahteval posebno rokovanje s knjigami, kar Dora še danes upošteva in tudi pričakuje od drugih bralcev» (D. Namestnik).

Do knjig oz. čtiva so dostopali v knjižnicah (v mestnem okolju) in šolah »Šele z vključitvijo v šolo so lahko dostopali do knjig« (A. Kramžar), knjige kot darilo pa so prejeli le redki posamezniki, »Pri šestih letih ji je [oče] podaril slikanico Ježeva hišica ...« (D. Namestnik).

Z oblikovanjem lastnih družin so današnji starostniki veliko pozornost posvečali izgradnji družinskih knjižnih zbirk in tudi na ta način spodbujali otroke k bogatjenju bralnih navad in h krepitvi zavedanja o pomenu branja. To potrjujejo pogoste izjave starostnikov, navajam le nekaj primerov: »svojim otrokom je zapustila kar tri knjižnice, vsakemu otroku eno, saj je redno kupovala slikanice, z včlanitvijo v Svet knjige pa so knjige še pogostejše prihajale v njen dom« (L. Bačar), »svoja otroka je spodbujal k branju ter jima [...] kupoval knjige« (L. Kramžar) ter »kupljene knjige še danes živijo v rokah njenih otrok, nekaj pa jih je podarila bližnji knjižnici.« (Š. Pirc).

Pripovedovanja starostnikov so bila z izjemo navajanja naslovov čtiva, ki so ga kot mladostniki brali in v kolikor so se spomnili posameznih naslovov, zelo subjektivna. Zasnova pripovedovanja je bila ob pomoči vnaprej pripravljenih vprašalnikov in zaradi prisotnosti večine sodelujočih stanovalcev v veliki meri podobna. Od predstavitve okolja, v katerem so odraščali, družinskih finančnih razmer in odnosa staršev do branja, so pripovedovalci prešli na obvezna šolska branja, predstavitev bralnih navad v odrasli dobi in načinov spodbujanja branja pri svojih potomcih ter se dotaknili lastnega odnosa do branja danes. Posamezniki so dodali še kakšno osebno anekdoto, npr. prigode, ki so bile posledice branja med pašo ali ob prejemu prvega knjižnega darila.

Zbrani zapisi imajo za sodelujoče starostnike predvsem estetsko in osebno memoarsko vrednost. Vendar so pripovedovanja zanimiva tudi s kulturnega in socialnega vidika.

Pri analizi besedil oz. pridobljenih informacij lahko opazujemo ponavljajoče se vzorce, v katerih odsevajo tedanje življenjske razmere posameznikov. Oblikujemo lahko tri značilne skupine: – revno kmečko okolje brez spodbujanja branja s strani staršev, – revno kmečko okolje z željo staršev po visoki izobrazbi otrok in posledičnem podpiranju branja, – ter mestno okolje, kjer je bilo branje v družinah prisotno, razumljeno in tudi spodbujano.

Večina sodelujočih je izhajala iz revnih kmečkih družin, kjer je bilo na prvem mestu delo na kmetiji. Branje je bilo dovoljeno šele po opravljenem delu, pri čemer so imele šolske obveznosti prednost. Dejstvo, da so svetila predstavljala družinam strošek, je botrovalo, da branje ob petrolejki ni bilo dovoljeno oz. zaželeno. Otroci, željni branja, so zato morali biti pri iskanju priložnosti za branje iznajdljivi, največkrat so to počeli skrivoma oz. hkrati ob drugih opravilih – npr. med pašo.

Pri stanovalkah, ki so izhajale iz mestnega okolja, so bili bralni začetki bogatejši, saj so bili starši bolj naklonjeni branju in so tudi sami brali, ne le časopisje, kakor je bilo pogosto na podeželju, temveč tudi knjige, saj so si v posameznih družinah načrtno z nakupi knjig gradili večje zbirke knjig.

Kot že omenjeno, so pri posameznikih starši, kljub ali predvsem zaradi nizke lastne izobrazbe, posledične nezmožnosti zaposlitve v uglednejših poklicih in slabšega finančnega stanja ter težaškega življenja na kmetiji, spodbujali lastne otroke k šolanju in branju, saj so se zavedali širine, ki jo le-to prinaša.

S slednjo ugotovitvijo ostajata prvi dve zastavljeni hipotezi nepotrjeni.

Vsi sodelujoči stanovalci danes gojijo ljubezen do branja; v kolikor jim to omogoča zdravstveno stanje so še vedno aktivni bralci. Radi zahajajo na skupna bralno-pogovorna druženja s knjižnico, saj nekateri zaradi zdravstvenih razlogov ne morejo več sami brati in jim druženje v bralni skupini nadomesti nezmožnost lastnega branja.

Danes večini stanovalcem branje in druženje s knjigo predstavljata razvedrilo, posameznikom beg iz realnosti, še vedno tudi širjenje obzorij in iskanje novih izkušenj.

S temi ugotovitvami je potrjena tretja hipoteza.

Vsi sodelujoči posamezniki so v pripovedovanjih potrdili lastna prizadevanja približati branje in knjigo svojim otrokom in vnukom – predvsem s spodbujanjem branja in nakupovanjem knjig. Tudi lastne zbirke knjig so s preselitvijo v dom starejših občanov zapustili oz. razdelili otrokom in vnukom.

S tem je potrjena četrta hipoteza.

Pomen delavnice:

Delavnica je bila uspešna tako z vidika pridobljene vsebine kot tudi in predvsem sam proces – spominjanje, pogovor in pripovedovanje, druženje. Na podlagi pridobljenih podatkov so bile zastavljene hipoteze le delno potrjene.

Osnovni namen delavnice je bil pripomoči oz. biti dejaven člen pri kakovostnemu staranju stanovalcev doma, kajti človek v starosti resda telesno in duševno peša, medtem ko je duhovno, sožitno, razvojno in bivanjsko zdravje tudi v starosti moč krepiti in razvijati (Ramovš, 2017: 43). Delavnica je zaobjela oz. prispevala h krepitvi aktivnega staranja v različnih vidikih: duševno zdravje s krepitvijo jasnega mišljenja, spomina, duhovno zdravje s prevzemanjem odgovornosti, odločanjem; sožitno oz. socialno zdravje z oblikovanjem zadovoljivih osebnih odnosov, sodelovanjem znotraj institucionalizirane in bralne skupine, utrjevanjem medčloveških odnosov. Trditev J. Ramovša (Ramovš, 2017: 43), da je sožitno zdravje najbolj v ozadju pozornosti pri krepitvi zdravja, daje delavnici še toliko večji pomen. Vplivala je na razvojno razsežnost z vključitvijo predajanja spoznanj in izkušenj drugim, kar je pomembno predvsem zaradi zadovoljevanja ene ključnih potreb starostnikov; in bivanjsko oz. eksistencialno zdravje, v okviru

katerega se odkriva smisel lastnega doživljanja in dejanj ter oblikovanje lastnega pogleda nase.

Izbrana metoda pridobivanja informacij – biblioedukacija v povezavi s spominjanjem in pripovedovanjem je pozitivno vplivala na komunikacijo in socialnost starejših, prispevala k izboljšanju samopodobe in h kvaliteti življenja starostnikov na splošno.

Izbrana tema delavnice, knjiga v otroštvu, je obudila različna čustva – predvsem prijetna, lahko tudi neprijetna, žalostna, a gre za oddaljeno obdobje, ki so ga starostniki sprejeli in ne posega agresivno v njihove spomine.

Izpolnjena je bila potreba po prenosu izkušenj. Prvo občinstvo je predstavljala moderatorka kot zainteresirana izpraševalka ter sodelavki pri nastajanju knjižice (oblikovalka in fotografinja). Pravo oz. ciljno občinstvo so predstavljali bralci brošure – svojci in prijatelji sodelujočih stanovalcev, zaposleni v domu starejših občanov in v knjižnici, na svojevrsten način tudi sodelujoči stanovalci sami ob prejemu brošure.

Stanovalcem je sodelovanje v delavnici predstavljalo novo in pozitivno izkušnjo, saj so bili ključni člen pri nastajanju besedila in brošure. Za pozitivnost izkušnje so bile ključne tudi okoliščine, saj se je delavnica odvijala v njim poznanim okolju, kjer so se (v zavetju skupine in doma starostnikov) počutili varne.

4 ZAKLJUČEK

Z vključitvijo biblioedukacijske metode je delavnica pozitivno vplivala na čustveno, vedenjsko, kognitivno in socialno področje sodelujočih, predvsem je okrepila medosebna poznavanja. Z zapisovanjem spominov in pripovedovanj so nastala besedila, ki imajo poleg osebnega tudi kulturno-zgodovinski pomen.

Na izgradnjo in oblikovanje bralne kulture današnjih starostnikov v njihovem otroštvu so vplivali različni dejavniki. Dostop do čtiva je v določenem obsegu pogojevala finančna preskrbljenost družine, vendar le-ta ni bila pogoj za razvoj in gojenje pozitivne bralne kulture.

Podeželsko okolje, zaznamovano z delom na kmetiji, ni enoznačno omejevalo razvoja bralne kulture otrok in zato ga ne moremo posplošeno označevati za okolje z nižje razvito bralno kulturo v primerjavi z mestnim okoljem.

Negativne otroške bralne izkušnje niso vplivale negativno na razvoj bralne kulture v odrasli dobi, temveč so le še okrepile željo po kvalitetnem druženju s knjigo in po privzgojitvi te želje svojim potomcem.

LITERATURA

Furedi Frank (2017). *Moč branja: od Sokrata do Twitterja*. Ljubljana: UMco.

Košir Manca (2003). Branje v času osamljenosti. V: M. Ivšek (ured.), *Pogovor o prebranem besedilu: zbornik Bralnega društva Slovenije*. Ljubljana, 8. september, 2003. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 64–72.

- Kovač Katarina (2018). Pomoč z likovno umetnostjo za večje zadovoljstvo z življenjem v domu upokojencev. V: *Kakovostna starost*, letnik 21, št. 3, str. 56–61.
- Kravos Marko (2016). Knjiga. V: *Album 14/15/16*. Ljubljana: Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, str. 17–21.
- Lukas Elisabeth (2015). *Izviri, ki napajajo življenje s smislom*. Ljubljana: Novi svet.
- Macuh Bojan (2017). *Življenjski slog starostnikov v domovih za starejše*. Maribor: Kulturni center.
- Merše Barbara (2018). Kaj drži pokonci ljudi v težkih časih, da dosežejo visoko starost? V: *Kakovostna starost*, letnik 21, št. 1, str. 54–62.
- Ramovš Jože (1999). Biblioedukacija. V: *Kakovostna starost*, letnik 2, št. 4, str. 40–41.
- Ramovš Jože (2015). *Bralni dnevnik*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje.
- Ramovš Jože (2017). Zdravo staranje. V: *Kakovostna starost*, letnik 20, št. 3, str. 42–43.
- Ramovš Ksenija, Ramovš Ana (2017). 21. IAAG svetovni gerontološko-geriatrični kongres : San Francisco, Kalifornija, ZDA, od 23. do 27. julija 2017. V: *Kakovostna starost*, letnik 20, št. 3, str. 44–54.
- Sierpina M. (2004). Stimulating creativity in all elders : a continuum of interventions. V: *Care Management Journals: Journal of case management; The journal of long term home health care*, vol. 5, št. 3, str. 175–182.
- Synnes Oddgeir (2004). Creative writing and the elderly. V: *Scandinavian public library Quarterly*, 4, str. 22–24.
- Šoštar Urška (2018 a). *Moje mladostno bralno doživetje*. Krško: Valvasorjeva knjižnica Krško.
- Šoštar Urška (2018 b). Na zmenek s knjigo. V: *Knjižničarske novice*, letnik 28, št. 4/5, str. 32–35.
- Tamura-Lis Winifred (2017). Reminiscing – a tool for excellent elder care and improved quality of life. V: *Urologic nursing*, Volume 3, št. 3, str. 151–156.
- Ule Mirjana (2003). *Spregledana razmerja*. Maribor: Aristej.
- Zabukovec Vlasta, Resman Metod, Furlan Maja (2007). Bibliosvetovanje (biblioterapija) v šoli. V: *Pedagoška obzorja*, letnik 22, št. 3–4, str. 63–77.

Naslov avtorice:

Urška Šoštar

Valvasorjeva knjižnica Krško

CKŽ 26

8270 Krško

urska.sostar@knjiznica-krsko.si